

УДК 340.13

DOI 10.37749/2308-9636-2021-4(220)-1

Ф. П. Шульженко,

доктор політичних наук,

професор, завідувач кафедри теорії та історії права

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

В. І. Риндюк,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії права

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

УПОРЯДКУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОДНЕ З ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті пропонується розглядати поняття «упорядкування законодавства» як вид нормотворчої діяльності, спрямованої на удосконалення форми законодавства без зміни змісту правового регулювання суспільних відносин. Зазначається, що враховуючи стан національного законодавства, сьогодні існує нагальна потреба в такій діяльності з упорядкування законодавства, поряд із нормотворчістю, пов'язаною з удосконаленням змісту законодавства, на всіх рівнях публічної влади. Зроблено висновок, що забезпечення практичної реалізації діяльності з упорядкування законодавства в нормотворчому процесі потребує, перш за все, формування належної правової політики держави, тобто вироблення та прийняття публічною владою політичного рішення щодо упорядкування законодавства України.

Ключові слова: національне законодавство, правова політика, нормотворча діяльність, законодавчий процес, упорядкування законодавства.

Характерною ознакою національної правової системи України на сучасному етапі є досить інтенсивна, однак, переважно хаотична, безсистемна, неузгоджена нормотворча діяльність на всіх рівнях публічної влади. У результаті відбувається прогресуюче зниження якості та ефективності національного законодавства, яке є результатом такої нормотворчості. Як науковці, так і практики звертають увагу на численні недоліки законодавства України: громіздкість, відсутність системності та стабільності, неузгодженість та дефектність, розбалансованість та неупорядкованість; постійне прогресуюче збільшення кількості нормативно-правових актів взагалі та збільшення процентного співвідношення нормативно-правових актів про внесення змін до прийнятих нормативно-правових

актів загалом; наявність застарілих, нечинних, недіючих, декларативних, суперечливих, колізійних правових положень; виникнення прогалини в правовому регулюванні суспільних відносин тощо. Такий стан законодавства негативно відбивається на практиці, значно ускладнює реалізацію правових положень у правозастосовчій та правоохоронній діяльності, суттєво знижує рівень законності та правопорядку в державі, призводить до порушення прав і свобод людини і громадянина.

Недосконалість національного законодавства (щодо його змісту та/або форми) зумовлює потребу в різноманітній за змістом і формами нормотворчій діяльності органів публічної влади щодо внесення змін у чинне законодавство з метою його вдосконалення. Разом із тим,

сьогодні нормотворчість органів публічної влади переважно зосереджена на вдосконаленні правового регулювання тих чи інших суспільних відносин, тобто пов'язана, в першу чергу, зі змінами змісту законодавства. Нормотворчій діяльності, пов'язаній зі зміною форми законодавства без зміни його змісту, тобто без зміни змісту правового регулювання тих чи інших суспільних відносин, не приділяється належної уваги ні юридичною наукою, ні практикою. Наприклад, майже відсутня практика «розчищення» законодавства від нечинних, недіючих, застарілих правових положень; усунення неузгодженостей, розбіжностей, протиріч між правовими положеннями нормативно-правових актів різної юридичної сили; усунення надлишкового дублювання правових положень; уніфікації правової термінології; усунення роздробленості, роз'єднаності правових положень, їх зайвої диференціації та відмінностей; спрощення форми нормативно-правових актів та їх структурних складових; створення укрупнених нормативно-правових актів з питань однієї й тієї самої сфери регулювання тощо.

Нині можна навести тільки приклади поодиноких спроб упорядкування чинного законодавства, зокрема, розчищення законодавства України від застарілих нормативно-правових актів, їх правових положень та термінології радянського періоду: проекти законів про дерадянізацію законодавства України (№ 4284 від 29.10.2020 р.), про внесення змін до ст. 3 Закону України «Про правонаступництво України» (№ 2605 від 16.12.2019 р.), про внесення змін до Закону України «Про правонаступництво України» щодо скасування дії актів СРСР та УРСР на території України (№ 1075 від 29.08.2019 р.) та ін. Відповідно до пояснювальної записки до проекту № 4284, в Україні існує значний масив законодавства Союзу РСР та Української РСР (Української СРР), застосування яких не відповідає рівню суспільного життя, принаймні, тим реаліям, за якими живе сучасне українське суспільство. Більше того, така ситуація створює правові колізії у ви-

падах, коли певне коло суспільних відносин регулюється актами законодавства Союзу РСР та Української РСР (Української СРР) та узагалі не регулюється чинним законодавством України або регулюється фрагментарно. Красномовно це ілюструється змістом чинного Житлового кодексу Української РСР, у преамбулі якого досі возвеличуються результат перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції та ленінські ідеї побудови комуністичного суспільства, й зокрема, обраний курс Радянської держави на реалізацію Комуністичною партією програми житлового будівництва [1].

Разом із тим, слід погодитися із зауваженнями, викладеними у Висновку Головного науково-експертного управління до законопроекту № 2605, що обраний суб'єктом права законодавчої ініціативи підхід до оновлення законодавства шляхом скасування дії усіх чинних наразі законів та інших актів УРСР та СРСР, а також запровадження на певний термін тимчасової дії окремих актів радянського періоду, незалежно від того, чи регулюються такі суспільні відносини законодавством України, потенційно може призвести до появи прогалин у правовому регулюванні суспільних відносин, виникнення реальної загрози зникнення законодавчого регулювання не лише певних питань, а й цілих галузей суспільних відносин [1].

На нашу думку, вирішення проблеми упорядкування національного законодавства потребує комплексного, послідовного та системного підходу як на рівні галузей та інститутів законодавства, так і на всіх рівнях публічної влади. У першу чергу, виникає потреба у теоретичному осмисленні поняття «упорядкування законодавства», розмежуванні його з іншими напрямками діяльності, об'єктом яких є законодавство, а також постають питання правового та організаційно-методичного забезпечення практичної реалізації діяльності з упорядкування законодавства на рівні законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів.

Слід зазначити, що у вітчизняній юридичній науці дослідження, пов'язані з теорією законодавчого процесу, теоретичними проблемами управління ним, започатковані О. І. Ющиком [2]. Теоретичному дослідженню феномена упорядкування законодавства як специфічної юридичної діяльності, пов'язаної з удосконаленням чинного законодавства, було присвячено монографію В. І. Риндюк «Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти» (Київ, 2021), яка була підготовлена в межах планових науково-дослідних тем кафедри теорії та історії права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, де працюють автори цієї статті*.

Упорядкування законодавства пов'язується з удосконаленням законодавства в аспекті приведення його до певного порядку. Запропоновано визначення поняття «упорядкування законодавства» як виду нормотворчої діяльності, спрямованої на досягнення стану впорядкованості форми законодавства, тобто приведення всієї сукупності нормативно-правових актів до порядку без зміни змісту правового регулювання. Зазначений порядок обумовлюється системністю юридичного (позитивного) права як змістом законодавства, ієрархічністю публічної влади, а саме її публічно-владних управлінських рішень у формі нормативно-правових актів, а також іншими вимогами нормотворчої техніки. Залежно від того, на усунення яких недоліків законодавства щодо його форми спрямована діяльність з упорядкування законодавства, пропонується виокремлювати такі основні техніко-юридичні способи упорядкування законодавства як ревізія, уніфікація та консолідація законодавства [3].

Практична реалізація упорядкування законодавства в нормотворчому процесі передбачає, в першу чергу, наявність відповідно правової політики держави, тобто вироблення та прийняття публічною владою політичного рішення щодо визнання упорядкування національного

законодавства одним із пріоритетних завдань на сучасному етапі розвитку правової системи України. Зокрема, йдеться про виокремлення упорядкування законодавства як окремого напрямку нормотворчої діяльності, поряд із поточною (первинною та вторинною) нормотворчістю на всіх рівнях публічної влади. Зокрема, на думку О. І. Ющика, упорядкування законодавства має бути пріоритетним напрямом його удосконалення порівняно з поточною правотворчістю, яку слід дещо «пригальмувати» і здійснювати з урахуванням результатів упорядкування існуючого законодавства. У законодавчій практиці фактично панує протилежний підхід: поточна законотворчість — усе, впорядкування законодавства — ніщо. Звичайно, сказане не означає, що окремі актуальні питання і навіть напрями поточної законотворчості потрібно штучно «заморозити» в очікуванні результатів упорядкування законодавства. Йдеться лише про загальну переорієнтацію підходу до законотворчості, про вироблення й реалізацію науково обґрунтованої законодавчої політики держави [4, С. 47—48].

У юридичній літературі зазначається, що правова політика як соціальний феномен створює передумови та окреслює напрями розвитку суспільства; виявляється в механізмах та програмах соціально-правового регулювання, опосередкованих публічною владою. Варто оперувати поняттям «правова політика», яке передбачає систему правових ідей, цілей, принципів і завдань, що реалізуються завдяки праву та у сфері права [5, с. 105—107]. Правова політика являє собою систему пріоритетів у юридичній діяльності, в правовій сфері; орієнтує суспільство та відповідні органи держави та місцевого самоврядування на вирішення актуальних проблем. Найважливіша властивість правової політики — це її державно-вольовий характер, владно-імперативний зміст [6, с. 6]. Успішна реалізація правової політики у діяльності органів публічної влади може відбуватися тільки на основі чіткого визначення її мети, основних принципів, пріоритет-

них напрямів, тактичних завдань, засобів та конкретних способів (механізмів) її здійснення тощо, які мають знайти своє закріплення в науково обґрунтованому обов'язковому офіційному юридичному документі (наприклад, концепції правової політики, або доктрині, засадах чи іншому стратегічному документі).

Зокрема, науковці під Концепцією правової політики розуміють систему теоретичних положень, що фіксують досягнутий рівень правового розвитку і визначають мету, принципи, перспективи й напрями вдосконалення основоположних механізмів правового регулювання та правозастосовної практики, що найбільш ефективно функціонує у формі доктринального документа [5, с. 111—112]. Поняття юридичної доктрини уявляється як задекларована державною владою система офіційних поглядів щодо підходів, принципів, ідей і положень, якими визначаються мета, напрями та способи державно-правового будівництва і які становлять основу правової політики держави. Зазначається, що можна говорити про різне розуміння юридичної доктрини, але на цьому етапі розвитку для країни важливо вести мову не про науковий трактат з проблем держави і права, а про офіційний обов'язковий документ, про дороговказ для здійснення необхідних Україні політико-правових та інших реформ. Як така складова, юридична доктрина мала б бути включена до розділу правової політики в «Засадах внутрішньої і зовнішньої політики України», які визначає Верховна Рада України відповідно до п. 5 ст. 85 Конституції України [7].

Виходячи із зазначеного, одним із завдань, на вирішення якого має бути спрямована правова політика держави та яке має бути зафіксованим в обов'язковому офіційному доктринальному юридичному документі щодо правової політики, є забезпечення стану упорядкованості законодавства. Відповідно, необхідно виокремити такий напрям нормотворчої діяльності як упорядкування законодавства, пов'язаний тільки зі зміною форми законодавства без зміни змісту правово-

го регулювання суспільних відносин, зафіксувати організаційно-правові форми його реалізації в практичній діяльності суб'єктів нормотворчості. Зазначене створить необхідні правові умови для ефективної діяльності з упорядкування законодавства, буде правовою підставою для удосконалення організаційно-процесуального забезпечення нормотворчості, зокрема, внесення відповідних змін у чинне законодавство.

Важливим є встановлення та закріплення у відповідних нормативно-правових актах обов'язку суб'єктів нормотворчості щодо здійснення упорядкування законодавства на всіх рівнях публічної влади, визначення структурних підрозділів суб'єктів нормотворчості, які будуть займатися упорядкуванням законодавства, особливості прийняття нормативно-правових актів, які є результатом упорядкування законодавства (тобто актів, які змінюють тільки форму законодавства), практична організація цієї діяльності в нормотворчому процесі тощо. Наприклад, статті 50, 51 Закону Республіки Молдова «Про законодавчі акти» встановлюють обов'язок спеціалізованих органів Парламенту з періодичністю не рідше одного разу на два роки переглядати законодавчі акти — аналізувати зміст законодавчих актів з метою оцінки їх правової ефективності на відповідному етапі розвитку суспільних відносин. Перегляд законодавчих актів включає наступні етапи: 1) визначення актів, що потребують аналізу, та угруповання їх по тематиці; 2) аналіз кожного акта з погляду актуальності та ефективності; наявності паралелізму та протиріч з іншими законодавчими актами; наявності прогалин у їх положеннях; можливість об'єднання розрізнених норм; визначення застарілого характеру акта або деяких його положень. Результатом перегляду є відповідні пропозиції про зміни та доповнення законодавчих актів [8].

Як приклад, можна згадати також Закон України «Про прискорений перегляд регуляторних актів, прийнятих ор-

ганами та посадовими особами місцевого самоврядування» від 14.12.2010 р. Під прискореним переглядом регуляторних актів розуміється комплекс заходів та дій, спрямованих на забезпечення якнайшвидшого приведення регуляторних актів, прийнятих органами та посадовими особами місцевого самоврядування, у відповідність із принципами державної регуляторної політики. Для проведення такого перегляду утворюються відповідні робочі комісії. Встановлено термін перегляду — протягом 90 днів. Визначено наступні етапи прискореного перегляду регуляторних актів: 1) складання загальних переліків регуляторних актів; 2) проведення аналізу регуляторних актів; 3) підготовка пропозицій за результатами аналізу регуляторних актів; 4) узагальнення результатів перегляду та здійснення контролю за приведенням регуляторних актів у відповідність із принципами державної регуляторної політики [1].

На нашу думку, підтримання стану упорядкованості законодавства має бути одним із повноважень кожного суб'єкта нормотворчості в межах тих нормативно-правових актів, що ним приймаються. Упорядкування законодавства має здійснюватися суб'єктами нормотворчості на постійній основі з певною періодичністю щодо одних і тих самих нормативно-правових актів, які мають один і той самий предмет правового регулювання. Можна виокремити дві основні стадії нормотворчого процесу з упорядкування законодавства: 1) прийняття рішення про необхідність розробки відповідного нормативно-правового акта щодо удосконалення форми законодавства та підготовка його тексту. Таке рішення має прийматися відповідним суб'єктом нормотворчості на основі перегляду нормативно-правових актів (наприклад, обраних за критерієм предмета правового регулювання). У результаті має бути підготовлений відповідний проект нормативно-правового акта про внесення необхідних змін; 2) офіційна нормативно визначена процедура прийняття та оприлюднення нормативно-правового акта

про внесення змін відповідним суб'єктом нормотворчості.

Слід зазначити, що результатом нормотворчої діяльності з упорядкування законодавства є нормативно-правовий акт, що змінює (упорядковує) тільки форму законодавства без зміни його змісту (тобто без зміни змісту правового регулювання суспільних відносин). Зазначене має зумовлювати і зміст відповідних стадій нормотворчого процесу. Рішення, які приймаються суб'єктом нормотворчості при прийнятті такого нормативно-правового акта, пов'язані з вирішенням питання відповідності його тексту вимогам нормотворчої техніки. На відміну від цього, коли приймається нормативно-правовий акт, що змінює зміст законодавства, то такі рішення мають, у першу чергу, політичний характер. Однак ці особливості сьогодні не враховуються чинним законодавством, що регулює нормотворчий процес, який здійснюється різними суб'єктами нормотворчості.

Наприклад, Н. Ю. Гунько наводить приклади існуючої в інших державах практики прийняття так званих законів, які очищують право (Федеративна Республіка Німеччина та Австрія), та прийняття законів, пов'язаних із незначними, безспірними змінами (Канада). Як зазначається, метою такої практики є усунення дублювання, неузгодженостей, суперечностей, помилок, застарілих положень тощо. Так, вищезазначена авторка пише, що слід звернути увагу на те, що системи права таких держав як Федеративна Республіка Німеччина та Австрія, мають досить цікавий феномен, який носить назву *Rechtbereinigungsgesetz*. Якщо перекладати з німецької, то це закон, який очищує право. Основне призначення таких законів, які, до речі, приймаються як на федеральному рівні, так і на рівні земель, є внесення змін та доповнень до декількох законодавчих актів з метою узгодження їхніх положень між собою, усунення дублювання та застарілих норм, а в кінцевому підсумку — забезпечення конституційного принципу правової дер-

жави в аспекті правової визначеності та несуперечності законодавчих приписів 318; 319. Водночас у Канаді 1975 р. заснована Міністерством юстиції та схвалена урядом програма зміни різноманітних правових актів (The Miscellaneous Statute Law Amendment (MSLA)) 321, що передбачає періодичні законотворчі заходи, які здійснюються за адміністрування відділу законотворчості Міністерства юстиції. Ці заходи спрямовуються на виправлення аномалій, суперечностей, застарілої термінології чи помилок у федеральних законах. Програма дає змогу замість поступових змін до кожного окремого закону (у розумінні окремої законотворчої ініціативи) приймати незначні, безспірні зміни до багатьох федеральних законів одночасно одним законом. Такі заходи уже здійснювалися в 1977, 1978, 1981, 1984, 1987, 1992, 1993, 1994, 1999, 2001, 2015 та 2017 рр. [9, с. 165—166].

Ми вважаємо, що на часі актуальним є повернення до питання розробки та прийняття законів «Про закони та законодавчу діяльність», «Про нормативно-правові акти», які б зафіксували єдині стандарти нормотворчості органів публічної влади, створили б правові підста-

ви для упорядкування законодавства. Свого часу автори цієї статті долучилися до групи провідних науковців Інституту законодавства Верховної Ради України на чолі з О. І. Ющиком, якою розроблявся проєкт закону «Про закони і законодавчу діяльність». Цей Закон було прийнято Верховною Радою України 14 вересня 2000 р., однак, скориставшись правом вето, Президент України (Л. Д. Кучма) повернув його для повторного розгляду [10, с. 44].

Можна зробити висновок, що забезпечення практичної реалізації діяльності з упорядкування законодавства в реальному нормотворчому процесі органів публічної влади потребує, перш за все, формування відповідної правової політики держави, тобто вироблення та прийняття публічною владою політичного рішення щодо приведення національного законодавства до стану упорядкованості. Зазначене створить належні правові та організаційно-методичні передумови для діяльності органів держави та місцевого самоврядування з упорядкування законодавства як самостійного напряму нормотворчої діяльності, пов'язаного з удосконаленням тільки форми законодавства.

Список використаної літератури

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://portal.rada.gov.ua/>.
2. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2004. 519 с.
3. Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2021. 407 с.
4. Ющик О. І. Упорядкування законодавства — пріоритетний напрям правової політики України. Правова держава. 2007. Вип. 18. С. 40—48.
5. Гляшко О. О. Концептуальні підходи до визначення правової політики держави в умовах гібридної війни. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3. С. 105—117.
6. Минькович-Слободяник О. В. Правова політика як чинник правотворчості і правозастосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 22 с.
7. Ющик О. І. Криза влади чи влада кризи? Голос України. 1 грудня 2020 р. URL: <http://www.golos.com.ua/article/339049>.
8. Закон Республіки Молдова «О законодательных актах» № 780—XV от 27.12.2001 г. (с изменениями от 2008 г.). URL: <https://www.legislationline.org/ru/documents/id/15214>.
9. Гунько Н. Ю. Зміни та доповнення до законів України: загальнотеоретичні та техніко-технологічні питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2020. 227 с.
10. Ющик О. І. Закон про закони: необхідність і концепція. Університетські наукові записки. 2005. № 3 (15). С. 43—48.

References

1. Official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Yushchuk O. I. Theoretical foundations of the legislative process. Kyiv [in Ukrainian].
3. Ryndiuk V. I. Ordering of the legislation of Ukraine: theoretical-methodological and technical-legal aspects. Kyiv [in Ukrainian].
4. Yushchuk O. I. Ordering of legislation is a priority of Ukraine's legal policy. *Pravova derzhava*. 18. Pp. 40—48 [in Ukrainian].
5. Pliashko O. O. Conceptual approaches to determining the legal policy of the state in a hybrid war. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoi Akademii Vnutrishnikh Sprav*. 3. Pp. 105—117 [in Ukrainian].
6. Mynkovych-Slobodianyuk O. V. (2010) Legal policy as a factor of lawmaking and law enforcement. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
7. Yushchuk O. I. Crisis of power or power of crisis? *Holos Ukrainy*. December 1, 2020. URL: <http://www.golos.com.ua/article/339049> [in Ukrainian].
8. Law of Republic of Moldova «On legislative acts» No. 780-XV of December 27, 2001. URL: <https://www.legislationline.org/ru/documents/id/15214> [in Ukrainian].
9. Hunko N. Y. Amendments to laws of Ukraine: general theoretical and technical-technological issues. Candidate's thesis. Lviv [in Ukrainian].
10. Yushchuk O. I. Law of laws: necessity and concept. *Universytetski Naukovi Zapysky*. 3 (15). Pp. 43—48 [in Ukrainian].

Шульженко Ф. Ф., Рындюк В. И. Упорядочение национального законодательства как одна из приоритетных задач правовой политики Украины.

В статье предлагается рассматривать понятие «упорядочение законодательства» как вид нормотворческой деятельности, направленной на совершенствование формы законодательства без изменения содержания правового регулирования общественных отношений. Учитывая состояние национального законодательства, сегодня существует необходимость в такой деятельности по упорядочению законодательства, наряду с нормотворчеством, связанным с совершенствованием содержания законодательства на всех уровнях публичной власти. Сделан вывод, что обеспечение практической реализации деятельности по упорядочению законодательства в нормотворческом процессе нуждается, прежде всего, в формировании надлежащей правовой политики государства, то есть выработке и принятии публичной властью политического решения по упорядочению законодательства Украины.

Ключевые слова: национальное законодательство, правовая политика, нормотворческая деятельность, законодательный процесс, упорядочение законодательства.

Shulzhenko F. P., Ryndiuk V. I. Ordering national legislation as one of priorities of the legal policy of Ukraine.

In the article was noted that nowadays a characteristic feature of the national legal system of Ukraine is quite intense, however, mostly chaotic, unsystematic, uncoordinated normative activities at all levels of public authority. As a result, both scientists and practitioners, talk about the numerous defects of national legislation, which significantly reduces the level law and order in the state, cause to violation of the rights and freedoms of man and citizen.

Defects in national legislation (regarding its content and / or form) determine the need for a variety of content and forms of normative activities of public authorities to amend existing legislation in order to improve it. However, today normative activities of public authorities are mainly focused on improving the legal regulation of public relations, that is, it is primarily related to changes in the content of legislation. Normative activity related to the change of the form of legislation without changing its content, that is, without changing the content of the legal regulation of social relations, neither legal science nor practice is given due attention.

Given the state of national legislation, there is a need for a theoretical understanding of the concept of «ordering legislation» as a type of normative activity aimed at improving the form of legislation without changing the content of legal regulation of public relations. Practical implementation of ordering legislation in the normative process presupposes, first of all, the existence of a corresponding legal policy of the state, that is, the development and adoption by the public authorities of a political decision to recognize the ordering of national legislation as one of the priority tasks at the present stage of development of the legal system of Ukraine. One of the tasks, which should be addressed by the legal policy of the state, and which should be enshrined in a mandatory official doctrinal legal document on legal policy is to ensure the state of order of legislation. This will create the necessary legal conditions for effective normative activities to ordering legislation, will be the legal basis for improving the organizational and procedural support of normative activities of public authorities.

Key words: national legislation, legal policy, normative activity, legislative process, ordering legislation.

Загальна теорія права. Нормативний курс: підруч. для студ.-юристів / Кол. авт.; за ред. доктора юрид. наук, проф. С. В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с.

ISBN 978-966-667-772-6

Видання є фундаментальним підручником, в якому поєднується сучасне бачення правових проблем із традиційними, класичними підходами, що пройшли необхідні випробування. У виданні містяться переосмислені правові ідеї та цінності, які не втратили свого значення. В ньому відкориговані сучасні уявлення про державу і право, сформовані актуальні розуміння соціальних та політичних інституцій, що є комплексними, багатоплановими, праксеологічними, державотворчими.

У підручнику дещо по-новому викладена парадигма визначення таких категорій як верховенство права, права людини, праворозуміння, нормопроєктування, законодавча техніка тощо, які стали невід'ємними факторами формування національної правової системи. Автори переглянули вчення про предмет теорії права, про функції та принципи права, врахували багатоманітності підходів до їх розуміння. Суттєво переосмислене уявлення про співвідношення права та держави, що полягає у втраті державою головного значення для права, яке встановлює методи, форми та межі впливу держави на суспільство.

Підручник підготовлено висококваліфікованими юристами, які мають значний викладацький досвід та досягнення у науковій діяльності, та є результатом оптимального поєднання фундаментальних та прикладних ідей, традиційних та новітніх поглядів на сучасні теоретико-правові проблеми.